

Benlik Gelişiminin Öz-Yeterlik Algısı ve Ebeveyn Davranışlarıyla İlişkisi

Berna Akçınar
Işık Üniversitesi

Ebru Özbek
Işık Üniversitesi

Özet

Bu çalışma, erken yetişkinlik dönemindeki üniversite öğrencilerinin ebeveynlerinin davranışlarının onların öz-yeterlik algıları ve benlik (özerk, ilişkisel, özerk-ilişkisel) ile olan ilişkisini araştırmayı amaçlamıştır. Ebeveynlik davranışları olarak, otoriter-itaat bekleme, sıcaklık/yakınlık ve psikolojik kontrol alt başlıklarından sevgiyi esirgeme ve suçluluk yaratma incelenmiştir. Çalışmada, benlik modeli olarak, Kağıtçıbaşı'nın (1996a) 'özerk-ilişkisel benlik' modeli temel alınmıştır. Çalışmanın örneklemini yaşları 18-23 arasında değişen, uygunluk yöntemi ile seçilmiş, 332 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmanın verileri, üniversite öğrencilerinin kendi benlik stillerini, öz-yeterlik algılarını ve ebeveynlerinin (hem anne hem de baba) davranışlarını ölçekler aracılığıyla değerlendirdikleri niceliksel yöntemlerle elde edilmiştir. Çalışma bulgularına göre (i) cinsiyetin ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik düzeyleri ile ilişkili olduğu; (ii) öz-yeterlik algısının, özerk benlik ve özerk-ilişkisel benlik ile pozitif yönde ilişkili olduğu; (iii) sıcak ve yakın anne-baba davranışlarının, bireyin ilişkisel benlik düzeyi ile pozitif yönde ilişkili olduğu; (iv) anne-babaların sevgilerini esirgeme yoluyla uyguladıkları psikolojik kontrolün bireyin özerk-ilişkisel benlik düzeyi ile negatif yönde ilişkili olduğu; (v) öz-yeterlik algısı düşük olan bireylerde, babalarının sıcak ve yakın davranışlarının, bireylerin özerk-ilişkisel benlik düzeyi ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Bu çalışmanın en önemli katkısı, Türk kültüründeki ebeveyn davranışlarını, bu davranışların bireylerin farklı benlik tipleri ile ilişkisini ve bu ilişkiyi, hem anne hem de baba davranışlarına odaklanarak araştırmasıdır. Özellikle, babaların genç yetişkin çocukları ile olan ilişkilerine yönelik yapılan ender çalışmalardan olması, bu çalışmanın literatüre katkıları bakımından önem taşımaktadır.

Anahtar kelimeler: Ebeveyn davranışları, benlik, özerk-ilişkisel benlik, öz-yeterlik, erken yetişkinlik

Abstract

This study aims to examine the relationship between parenting behaviors and the self-efficacy and self (autonomous, related, and autonomous-related) in university students. Obedience demanding, warmth and responsiveness, and psychological control with love withdrawal and guilt induction dimensions were investigated as the parenting behaviors. The conceptual framework of the study was based on Kağıtçıbaşı's (1996a) autonomous-related self-development model. The sample of the study is composed of 332 university students aged 18-23 that were selected by convenience sampling. The university students reported on the levels of their own parents' behaviors (both mother and father), their self-efficacy and their self with questionnaires. The results of the study showed that (i) the gender of the students was associated with the related self and autonomous-related self; (ii) the self-efficacy of the students was positively linked to their autonomous self and autonomous-related self scores; (iii) warmth and responsive mother and father behaviors were positively linked with students' related self; (iv) the parental use of psychological control by using love withdrawal was negatively linked to students' autonomous-related self; (v) the fathers' warmth and responsive behaviors had a protective role on the development of autonomous-related self in students with lower levels of self-efficacy. The importance of this study is the investigation of both maternal and paternal parenting behaviors used as different discipline techniques in Turkish culture and their associations with the development of self during the early adulthood period. The paternal behaviors and their associations with development were rarely studied in the literature. This aspect of the current study is also critically important for possible contributions to the literature.

Key words: Parenting behaviors, self-development, autonomous-related self, self-efficacy, early adulthood

Benlik, aile içinde başlayan ve toplum içinde şekillenen bir yapıdır. Ebeveyn davranışları, normlar, sosyokültürel değerler ve yaşam biçimi ise çocukluk ve ergenlik döneminde benliğin şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Kağıtçıbaşı, 1996a). Bireylerin ilk sosyalleşme ortamının aile olduğu bilinmektedir. Ailenin önemi sadece erken çocuklukta değil, özellikle toplulukçu kültürlerde ergenlikte hatta yetişkinlikte de devam etmektedir (Kağıtçıbaşı, 1996a). Bu nedenle, bireyin gelişiminde ebeveyn davranışlarının rolü, tüm gelişimsel dönemlerde incelenmelidir. Ebeveyn davranışları, ebeveynlerin yaşadıkları toplumdaki da etkilenerek, kendi belirledikleri bazı amaçlar doğrultusunda, çocukları ile etkileşimdeki sergiledikleri davranışlar olarak tanımlanabilir. Ebeveyn ilişkilerinin önemi, teorik ve ampirik olarak birçok çalışma ile desteklenmiştir. Ebeveynlerin, bireylerin sosyal-duygusal, benlik ve bilişsel gelişimlerine önemli etkileri olduğu bilinmektedir (ör., Bradley, Corwyn, Burchinal, McAdoo ve Garcia-Coll, 2001; Brooks-Gunn ve Duncan, 1997; Deater-Deckard ve Dodge, 1997).

Bu çalışma kuramsal çerçeve olarak Aile Sistemleri kuramından yararlanmaktadır. Bu kurama göre, ebeveyn davranışları aile içi ilişkilerin bir parçasıdır. Ebeveyn davranışları, ailedeki tüm bireylerin birbirleri ile olan ilişkilerinden etkilendiğinden, hem anne-çocuk hem de baba-çocuk dinamikleri göz önünde bulunmalıdır (Bronfenbrenner, 1979; Cox ve Paley, 1997). Aile bireyleri, birbirleriyle etkileşim halindeyken, hem uyum içinde olabilirler, hem de bazı fikir ve davranış çatışmaları yaşayabilirler. Bütün bu olumlu ve olumsuz etkileşimler de kişilerin gelişimlerinde büyük rol oynar (Bowen, 1966). Bu kuram, ebeveynlik davranışlarının bir bütün olarak ele alınmasının ve aile içindeki tüm ilişkilerin (ör., anne-çocuk, baba-çocuk) önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda, bu çalışma da, aile etkeni olarak, anne ve baba davranışlarının (otoriter-itaat bekleme davranışları, sıcaklık ve yakınlık davranışları ve psikolojik kontrol), erken yetişkinlik döneminde olan üniversite öğrencilerinin benlik stilleri (Kağıtçıbaşı, 1996a) ve öz-yeterlik algıları ile olan ilişkisini araştırmaktadır.

Benlik ve Özerk-İlişkisel Benlik

Benlik, kişinin kendine ilişkin kanıların bütünü, yani kendinin farkında olma, kendini tanıma ve değerlendirme olarak tanımlanabilir (Baumeister, 1999). Yapılan araştırmalar, benliğin bebektikten itibaren gelişmeye başladığını göstermektedir. Bu çalışmada, benlik modeli olarak, Kağıtçıbaşı'nın 'özerk-ilişkisel benlik' kuramı (Kağıtçıbaşı, 1996b, 2005) temel alınmıştır. Kağıtçıbaşı'nın benlik tanımına göre, benlik kişilikten farklı olarak kendiliğinden oluşmayan toplumsal bir üründür ve kişinin kendini ve toplumdaki rolünü nasıl algıladığıyla

ilgilidir (Kağıtçıbaşı, 2010). Bu tanıma göre, benliğin, eylemlilik (agency) ve kişilerarası mesafe olarak iki boyutu bulunmaktadır. Eylemlilik boyutu, özerklik ve bağımlılık arasında değişkenlik gösterirken, kişilerarası mesafe boyutu ise ilişkisellik ve ayırışma arasında değişkenlik göstermektedir (Kağıtçıbaşı, 1996b). Bu iki boyut birbirinden tamamen ayrı olmadığı gibi birbirleriyle oluşturduğu dörtlü kombinasyon sonucunda farklı benlik çeşitleri oluşur. Özerklik-ilişkisel boyutları arasında kalan bölüm, psikolojik/duygusal bağlı aile modeli içinde var olan ve denetimli özerklik yaklaşımı etrafında şekillenen 'özerk-ilişkisel benliği' oluşturmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2005).

Benliğin temel odak noktalarından biri olan özerklik, kişinin kendi davranışlarını kendi istediği biçimde ve zamanda başlatıp, hangi davranışı yapıp yapmama-yı seçebilmesi, kendi davranışını kabul edip, onaylayıp, sonuçlarının sorumluluklarını alabilmesidir (Budak, 2000). Kağıtçıbaşı'na (2010) göre de, özerklik, kişinin kendi kendini yönetmesidir. İlişkisel ise kişinin sosyal çevresiyle bağlı olma isteği olarak tanımlanmaktadır (Kowal ve Fortier, 1999). Sağlıklı bireylerde psikolojik/duygusal bağlılık aile modelinde önerildiği gibi, bu iki benlik kavramı bir arada bulunmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2007). Bu modele göre, kentleşme ile düzenlenen ekonomik koşullar, çocuğa atfedilen faydacı değerlerin azalması, çocuğun psikolojik değerlerin ağırlık kazanmasına yol açmıştır. Bu psikolojik/duygusal bağlılık aile modelinde, özerklik ve ilişkiselliğin bir arada bulunmasının iki önemli sebebi vardır: (1) artan ekonomik gelişmeyle birlikte anne-babanın çocukta beklediği maddi desteğin azalması ve (2) çocuğun ailesiyle olan bağlılık ihtiyacının hala devam ediyor olması (Kağıtçıbaşı, 2010). Kağıtçıbaşı (2010), bu özerklik ve ilişkisellik boyutlarına karşıtı olan ayrılık ve bağımlılık boyutlarının ise kişinin iki temel ihtiyacı olan, çevredekilerle ilişki içinde olmayı (ilişkisel) ve kendi kararlarını alabilme (özerklik) yetisini göz ardı ettiğini belirtmiştir. Kağıtçıbaşı'nın kuramını destekleyen çalışmalar da göstermektedir ki, ilişkisellik ve özerklik, bireylerin iki temel ihtiyacıdır (Meeus, Oosterwegel ve Vollebergh, 2002; Ryan, Deci ve Grolnick, 1995).

Özerk-ilişkisel benliğe sahip bireylerin daha yüksek akademik başarısı olduğu (Niemi ve Ryan, 2009), daha olumlu romantik ilişki kurma becerisine sahip oldukları (Vannoy, 1991), daha az seviyede depresyon ve kaygı bozuklukları gösterdikleri (Kesebir, Kavzoğlu ve Üstündağ, 2011) bulunmuştur. Amerika'da göçmen gençlerle yapılan çalışmalarda gençlerin özerk-ilişkisel benliği daha güvenli bulup bu benliği tercih ettiğini ve ailelerin de çocuklarını korumak ve yaşadıkları yere uyum sağlamak için özerk-ilişkisel benliği tercih ettikleri bulunmuştur (Kwak, 2003). Benzer şekilde, 27 ül-

kede yapılan çalışmanın sonuçları da, bireylerde hem özerkliğin hem de ilişkiselliğin bir arada bulunduğunu ve bu benlik tipinin en sağlıklı gelişim modeli olduğunu göstermiştir (Georgas, Berry, Van de Vijver, Kagitcibasi ve Poortinga, 2006).

Öz-Yeterlik Algısı

Öz yeterlik, bireylerin herhangi bir durumda, gerekli davranışları yapabilmelerine dair kendi becerileri hakkında düşünceleri ve yargıları olarak tanımlanmıştır (Bandura, 1982). Öz-yeterlik becerisine sahip bireyler, daha olumlu sosyal, davranışsal ve akademik gelişim göstermektedirler (Bouffard-Bouchard, Parent ve Larivee, 1991; Ryan ve Deci, 2000; Zimmerman, 2000).

Özerkliğin bilişsel tanımı üzerinde öz-yeterlik oldukça etkilidir ve kişinin bir işe karar verme ve onu devam ettirme yetisini belirler (Morsünbül, 2012). Morsünbül (2012) öz-yeterliğin bağımsız özdeşimsel davranışa sebep olduğunu ve ergenlerle yapılan çalışmalarla bu durumun onların psikolojik iyi oluşunu etkilediğini vurgulamıştır. Van Petegem ve ark. (2011) ergenlerle yaptıkları çalışmalar sonucunda, ergenlerin özerk benlikleri, öz-yeterlikleri ve psikolojik iyilik halleri arasında olumlu yönde bir ilişki olduğunu bulmuşlardır.

Özerk-ilişkisel benliğin ergen ve yetişkinlerin öz-yeterliği ile nasıl ilişkilendirildiği konusunda yeterli çalışma bulunmamaktadır, bunun yerine özerkliğin ve ilişkiselliğin öz-yeterlik bağlamında ayrı ayrı ele alındığı çalışmalar bulunmaktadır. Ancak tanımı gereği, özerklik, kendine yeterlik, kendini geliştirme, kendine güvenme yani dışa bağımlı olmamak ile yakından ilişkilidir (Kağıtçıbaşı, 1996b). Bu bağlamda, öz-yeterlik becerisi kuvvetli olan bireylerde, özerk ve özerk-ilişkisel benliğin de ilişkisel benliğe göre daha baskın olmasının mümkün olacağı söylenebilmektedir.

Ebeveyn Davranışları

Bireyin gelişiminde çocukluk döneminden yetişkinliğe kadar tüm gelişim alanlarında anne ve babaların davranışları önemli rol oynamaktadır. Farklı ebeveyn davranışlarının, benlik gelişimine farklı etkileri olduğu bilinmektedir (Barber, Olsen ve Shagle, 1994; Kağıtçıbaşı 1996b; Vansteenkiste, Zhou, Lens ve Soenens, 2005). Bu bölümde farklı ebeveynlik davranışlarının tanımını yapılarak, bireylerin benlik tipi ve öz-yeterlik algıları ile ne yönde ilişkisi olduğu özetlenecektir.

Psikolojik kontrol, ebeveynlerin kontrolcü ve denetleyici rol üstlendikleri ve bireylerin (çocuklarının) davranışlarını olumsuz duygu ve eleştirilerle, ebeveyn-çocuk bağımlı zedeleyecek şekilde yönlendirmek istedikleri davranışlar olarak tanımlanabilir (Barber, 1996). Ebeveyn saymazlığı olarak tanımlanabilecek ebeveynin bireyi görmezden gelmesi veya bireyselli-

ğine saygı göstermemesi ve psikolojik kontrol olarak tanımlanabilecek sevgiyi esirgeme, suçluluk duygusu yaratma ve tutarsız duygusal tepkiler verme, psikolojik kontrol uygulama yöntemlerindedir. Bu çalışmada ise psikolojik kontrolün iki tanımına odaklanılmıştır: sevgiyi esirgeme ya da sevginin koşullu olarak sunulması (love-withdrawal) (ör., 'Eğer böyle davranmaya devam edersen, annen olarak artık sevmeyeceğim') ya da suçluluk yaratan konuşmalar (guilt-induction) (ör., 'Bütün bu olanlar senin başarısızlıkların yüzünden oldu').

Ebeveynlerin, suçluluk duygusu yaratma; ilgi ve sevgilerini esirgeme; sevgisini herhangi bir koşul doğrultusunda (kendi istedikleri yönde) göstereceği ile tehdit etme ve bireyde kaygı ve endişe yaratması, erken yetişkinleri bir birey olarak kabul etmemeleri, onların benliklerini olumsuz etkilemektedir (Harma, 2008). Psikolojik kontrol, bireyin kendi kararlarını alma "özerklik" yetisine ve benlik gelişimine zarar veren, ebeveynin kendi kararları yönünde çocuğun istek ve yeteneklerine değer vermeden, ebeveyn merkeziyetçiliği doğrultusunda hareket etmesine sebep olan (Barber ve Harmon, 2002; Leondari ve Kiosseoglou, 2002; Neff ve McGehee, 2010) bireyin öz-saygı, öz-yeterlik ve özgüven gelişimini engelleyen ebeveyn tutum ve davranışlarıdır (Barber ve Harmon, 2002). Bu nedenle, psikolojik kontrol uygulayan ebeveynler, kendi ihtiyaç ve amaçlarına öncelik verdiklerinden ve bunu çocuklarının duygu durumu ve benliklerini manipüle ederek gerçekleştiklerinden, kişilerin bireyselleşmelerine engel olmakta ve ebeveynlerine bağımlı olmalarına neden olmaktadır (Barber ve Harmon, 2002). Bireyselleşmesi ebeveynleri tarafından kısıtlanan çocuklarda, özerk benlik özellikleri yerine, daha çok ebeveyn bağımlı olan ilişkisel benlik düzeyinin yüksek olması olasıdır. Ebeveynleri tarafından sürekli manipüle edilen, duygu ve davranışlarını düzenlenmesine ve kontrol etmesine izin verilmeyen erken yetişkinler, kendi benlikleri ve yetkinlikleri hakkında da olumsuz düşüncelere sahip olacaklardır.

Sevgiyi geri çekme ya da koşullu kullanma, ebeveynlerin bireye karşı uzak, isteksiz ve ilgisiz olması anlamına geleceğinden, ebeveynin sevgisini ya da yakınlığı kaybetmek tehdidi, birey için daha olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir (Grolnick, 2003). Özellikle, bireylerin kendi duygu ve düşüncelerini bağımsız ifade etme becerilerini ve sosyal-duygusal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir (Barber, 1992; Barber, Olsen ve Shagle, 1994). Bu nedenle, özellikle sevgiyi esirgeme ile uygulanan psikolojik kontrolün bireyin ilişkisel benliği ile daha çok ilişkili olabileceği beklenmektedir. Psikolojik kontrol ve özerk-ilişkisel benlik gelişimleri arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalara rastlanamamıştır. Kağıtçıbaşı'nın kontrolcü ebeveyn olarak nitelendirildiği davranışlar da daha çok davranışsal kontrole odak-

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

	Kadın n	(%)	Erkek n	(%)
<i>Anne Eğitim</i>				
İlkokul mezunu değil	14	6.5	19	16.4
İlkokul mezunu	77	36	41	35.3
Lise mezunu değil	12	5.6	4	3.4
Lise mezunu	70	32.7	36	31
Üniversite-yüksekokul	41	19.2	16	13.8
<i>Baba Eğitim</i>				
İlkokul mezunu değil	5	2.3	7	6.0
İlkokul mezunu	55	25.7	39	33.6
Lise mezunu değil	10	4.7	6	5.2
Lise mezunu	77	36.0	35	30.2
Üniversite-yüksekokul	67	31.3	29	25.0
<i>Gelir</i>				
0 – 1000	3	1.4	7	6.0
1001 – 2000	24	11.3	15	12.9
2001 – 3000	49	23.1	25	21.6
3001 – 4500	55	25.9	22	19.0
4501 ve üzeri	81	38.2	47	40.5
Katılımcı sayısı	216		116	

lanmıştır (Kağıtçıbaşı, 1996a). Ancak, özerk-ilişkisel benlik tanımının içerdiği ilişkisellik boyutundan dolayı, sevgiyi esirgeme yöntemi ile kullanılan psikolojik kontrolün özerk-ilişkisel benlik ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Otoriter/itaat bekleyen ebeveyn davranışları da, bireylerin benlik gelişimlerini ve öz-yeterlik algılarını etkilemektedir. Otoriter, denetimci ve özerklik tanımayan ebeveyn davranışlarının, bireyin bağımsızlığını engellediği bilinmektedir. Ayrıca, kontrolcü ve otoriter ebeveynlerin çocukları, yetişkinlik döneminde bile bu tip ebeveyn tutumlarından öz-yeterlik algısı bakımından olumsuz etkilenmektedirler (Turner, Chandler, ve Heffer, 2009). Daha çok otoriter ve itaat bekleyen ebeveyn tutumları deneyimleyen bireyler ilişkiselleşen benlik geliştirirken; ebeveynlerinin özerklik tanıyan davranışlarıyla beraber aynı zamanda kontrolcü davranışlar da deneyimleyen bireyler ise özerk-ilişkisel benlik geliştirmektedir (Kağıtçıbaşı 1996a). Sevgiyi esirgeme yoluyla uygulanan psikolojik

kontrol gibi, ebeveynlerin sevgisiz ve ilgisiz davranışları da, bireylerin ilişkiselleşen benlik geliştirmelerine engel olmaktadır (Barber ve ark., 1994; Barber ve Xia, 2013). Çalışmalar göstermektedir ki, ebeveynlerinden daha az sevgi ve yakınlık gören ve daha fazla otoriter tutum deneyimleyen erken yetişkinler, daha yüksek endişe ve depresyon belirtileri ve daha düşük öz-yeterlik algısı göstermektedirler (Bean, Bush, McKenry ve Wilson, 2003). Bu olumsuz gelişim özelliklerinin en önemli nedeni de, olumsuz ebeveyn davranışlarının, bireylerin bireyselleşmelerine engel olan davranışlar içermesi ve bireylerde hissettirdiği suçluluk, sevgisizlik ve yetersizlik hisleridir.

Bu çalışmanın amacı, farklı ebeveyn davranışlarının (otoriter-itaat bekleme davranışları, sıcaklık ve yakınlık gösteren davranışları ve psikolojik kontrol) erken yetişkinlik dönemindeki üniversite öğrencilerinin öz-yeterlik algıları ve benlikleriyle olan ilişkisini incelemektir. Çalışma kapsamında, ebeveyn davranışları bireyin öncelikli olarak öz-yeterlik algısı ile daha sonra da bireyin

benlik düzeyleri ile ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda, bireyin öz-yeterlik algısı da aynı zamanda benlik ile ilişkilendirilen bir değişken olarak belirlenmiştir. Çalışma kapsamında incelenen hipotezler şöyledir: (1) Anne ve babaların uyguladığı düşük seviyede otoriter/itaat bekleme ve psikolojik kontrol davranışları, erken yetişkinler özerk ve özerk-ilişkisel benlikleri ile; (2) Anne ve babaların sıcak ve yakın davranışları, erken yetişkinlerin ilişkisel benlikleri ile; (3) Olumsuz ebeveyn davranışları, düşük öz-yeterlik algısı ile ilişkili olacaktır. (4) Öz-yeterlik algısı daha yüksek olan bireylerde, daha yüksek düzeyde özerk ve özerk-ilişkisel benlik görülecektir; (5) Erken yetişkinlerin öz-yeterlik algısı, olumsuz ebeveyn davranışları ile benlik arasındaki ilişkide koruyucu bir rol üstlenecektir.

Yöntem

Katılımcılar

Bu çalışmanın örneklemini yaşları 18-23 arasında değişen 332 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Öğrenciler, çoğunlukla İstanbul olmak üzere, İstanbul, Bursa ve Ankara'dan uygunluk (convenience sampling) yöntemi ile seçilmişlerdir. Çalışmaya katılmak gönüllülük esasına dayanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin 216'sı (% 65) kadın, 116'sı (% 35) erkektir. Katılımcılara ait demografik bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Demografik ve Sosyo-ekonomik Veriler

Demografik bilgiler, genç yetişkin olan üniversite öğrencisinin, cinsiyeti ve ailesi hakkında genel bilgileri içermektedir. Öğrencinin kendi bildirdiği, anne ve babasının en son bitirdiği sınıf, ebeveynlerin eğitim düzeyini ölçerken, ailenin ekonomik düzeyi de yine öğrenci bildirimine dayanan toplam gelir miktarı ile ölçülmüştür.

Ebeveyn Davranışları

Ebeveyn davranışları, hem anne hem baba için ayrı ayrı olarak, katılımcı olan üniversite öğrencisinin kendi raporlaması ile ölçülmüştür.

Sıcaklık ve Yakınlık

Ölçeğin orijinali, Rohner (1986) tarafından geliştirilen Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği'dir (Parental Acceptance-Rejection/Control Questionnaire) ve Türkçe'ye Varan (2005) tarafından adapte edilmiştir. Bu çalışmada, bu ölçeğin alt ölçeği olan sıcaklık/yakınlık alt ölçeğinden 9 madde kullanılmıştır. Envanterde bulunan maddeler, kendine yönelik anne ve babasından algıladığı ve raporladığı, 5'li Likert tipi ölçekle değerlendirilmiştir (ör., 'Benimle sıcak ve sevgi dolu bir şekilde konuşur', 'Bir problemim olduğunda bana yardım eder'). Ölçeğin iç tutarlık güvenilirlik katsayıları anne ve baba davranışları için sırasıyla .87 ve .88'dir.

Otoriter ve İtaat Bekleme

Ölçeğin orijinali, Lamborn, Mounts, Steinberg ve Dornbusch (1991) tarafından geliştirilen Ebeveynlik Stilleri Ölçeği'dir (The Parenting Style Scale) ve Türkçe'ye Yılmaz (2000) tarafından uyarlanmıştır. Toplam 3 alt ölçekten (kontrol/itaat bekleme, kabul ve psikolojik özerklik) oluşmaktadır. Bu çalışmada sadece kontrol/itaat bekleme alt ölçeği maddeleri kullanılmıştır. Dokuz maddelik bu alt ölçekte katılımcı, ifadeleri kendi anne ve babası için ne kadar doğru ya da yanlış olduğunu belirten 5'li Likert tipi ölçekle değerlendirilmiştir (ör., 'Kendi koyduğu kurallara uymamı ister', 'Bana söyleneni, tartışmasız yapmamı ister'). Ölçeğin iç tutarlık güvenilirlik katsayıları anne ve baba davranışları için sırasıyla .74 ve .73 tür.

Psikolojik Kontrol

Anne ve babaların psikolojik kontrol düzeyini ölçmek için, Barber (1996) ve Olsen ve ark., (2002)'in geliştirmiş olduğu Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği (Psychological Control Scale-Youth Self-Report (PCS-Y-SR)) kullanılmıştır. Orijinal ölçek, suçluluk duygusu yaratma ve sevgiyi esirgeme davranışları olmak üzere toplam 32 maddeden oluşmakta ve 4'lü Likert tipi ölçeğe göre değerlendirilmektedir. Ölçek, Sayıl ve Kındap (2010) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır.

Psikolojik kontrolün Barber (1996) tarafından geliştirilen ölçeği, 'sözel ifadeleri sınırlandırma, duyguları geçersizleştirme, kişisel eleştiri, sevgiyi esirgeme, suçluluk yaratma ve tutarsız duygusal tepkiler' gibi altı alt boyutlardan oluşmaktaydı fakat yapılan faktör analizi sonucunda bu alt ölçeklerin tek bir ölçek içerisinde toplandığı bulundu (Barber, 1996). Fakat kültürlerarası çalışmaların da başlamasıyla psikolojik kontrol ölçeğinin farklı alt boyutlarının olduğu bulunmuştur. Bazı çalışmalarda (Kındap, Sayıl ve Kumru, 2008; Kurt, Sayıl ve Tepe, 2013; Tepe ve Sayıl, 2012; Yaban, Sayıl ve Tepe, 2014)) psikolojik ölçek tek boyutlu olarak değerlendirilirken, bazılarında (Harma, 2008; Sayıl ve Kındap, 2010) iki boyutlu olarak ele alınmaktadır.

Bu çalışmada ise Harma'nın (2008) çalışmasındaki açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analiz sonuçlarına göre, iki alt ölçek olan suçluluk duygusu yaratma ve sevgiyi esirgeme davranışlarından ortak varyans (communality) değerleri yüksek olan toplam 15 madde kullanılmıştır (ör., 'Diğer insanlar kadar iyi olmadığımı söyler durur', 'Onu üzdüğümde onu memnun edinceye kadar benimle konuşmaz'). Bu çalışmanın örneklemini için de, ayrıca faktör analizi uygulanmıştır. Açıklayıcı faktör analizi sonuçları ve özdeğerlerin grafik dağılımı (scree plot) incelendiğinde, iki faktörlü çözümlemenin uygun olduğu görülmüştür. Ölçeğin iç tutarlık güvenilirlik katsayıları anne ve baba suçluluk duygusu yaratma alt ölçeği için sırasıyla .87 ve .85; anne ve baba sevgisini esirgeme alt ölçeği için ise .86 ve .85 tir.

Erken Yetişkin Gelişimi

Benlik

Özerk-İlişkisel Benlik Ölçekleri, Kağıtçıbaşı (2007) tarafından, ergen ve yetişkinler için geliştirilen ve toplamda 27 maddeden oluşan bir ölçektir. Katılımcılar her bir maddeye ne ölçüde katıldıklarını 5'li Likert tipi ölçek ile belirtmektedir. Toplamda 3 alt ölçek oluşturulmuştur: özerk benlik (ör., 'Kararlarımda yakınlarımların etkisi çok azdır.'), ilişkisel benlik (ör., 'Yakınlarımla hayatımda en ön sıradadır.') ve özerk-ilişkisel benlik (ör., 'Yakınlarımla düşüncelerime önem vermek, kendi düşüncelerimi göz ardı etmek anlamına gelir'). Ölçeklerin iç tutarlık güvenirlik katsayıları özerk, ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik için sırasıyla .75, .66 ve .70 olarak hesaplanmıştır.

Öz Yeterlik Algısı

Öz-Yeterlik Ölçeğinin orijinali (General Self-Efficacy Scale) Sherer ve Adams (1983) tarafından geliştirilen, 17 maddelik 5'li Likert tipi ölçek ile değerlendirilmektedir. Ölçeğin Türkçe versiyonu Yıldırım ve İlhan (2010) tarafından adapte edilmiştir. Bu çalışmada da, kişilerin öz yeterlikleri hakkında kendi raporlamalarına dayanan bu 17 maddelik ölçek kullanılmıştır (ör., 'Eğer bir iş çok karmaşık görünüyorsa onu denemeye bile girişmem', 'Eğer bir işi ilk denememde yapamazsam başarana kadar uğraşırım'). Ölçeğin iç tutarlık güvenirlik katsayısı .84 olarak hesaplanmıştır.

İşlem

Veri toplama işlemi altı psikoloji lisans öğrencisi tarafından anket yoluyla yapılmıştır. Anketler, yaşları 18-23 arasında değişen üniversite öğrencilerine, birebir yüz yüze görüşmelerle uygulanmıştır. Anketler öğrencilere, ya üniversite psikoloji laboratuvarında, ya da öğrenciler kampüste ve evlerinde ziyaret edilerek uygulanmıştır. Katılımcılardan kimlik bilgileri istenmemiştir. Anketleri yapmak için herhangi bir zaman kısıtlaması olmamakla beraber, uygulama yaklaşık 20 dakikada tamamlanabilmektedir.

Bulgular

Ebeveynlik davranışları hem anne hem de babadan algılanan ana babalık davranışları ile ölçülmüştür. Anne ve babadan algılanan ebeveynlik davranışları arasındaki korelasyonlar hesaplanmış ve birbirleriyle tutarlı olduğu bulunmuştur. Tablo 2, bu çalışmada benlik tiplerinin yordayıcısı olarak ele alınan tüm değişkenlerin kendi aralarındaki korelasyonlarını vermektedir. Özerk benlik, bireyin öz-yeterlik algısı ile ilişkili olmasına rağmen, anne ve baba davranışları ile anlamlı bir ilişkisi bulun-

mamıştır. İlişkisel benlik ise ebeveynlerinin sıcak ve yakın davranışları ile pozitif yönde ilişkilidir. Yani, anne ve babasından yüksek düzeyde sıcak ve yakın davranışlar gören birey, ilişkisel benlik gösterme eğilimindedir. Özerk-benliğin ise bireyin öz-yeterlik algısı, anne ve babanın sıcak/yakın davranışları, anne ve babanın sevgilerini esirgeyerek kullandıkları psikolojik kontrol ve babanın suçluluk hissettirerek uyguladığı psikolojik kontrol ile ilişkili olduğu görülmektedir. Burada önemli olarak, anne ve babanın sevgi davranışları üzerinden gösterdikleri ebeveynlik tutumlarının, bireyin özerk-ilişkisel benlik düzeyi üzerinde rolünün olduğunu söyleyebiliriz.

Bu çalışmada, bireyin öz-yeterlik algısı, ebeveyn davranışlarından etkilenen, ancak aynı zamanda bireyin benlik gelişimini de etkileyen bir değişkendir. Ebeveyn davranışları ve öz-yeterlik algısı arasındaki ilişkiyi açıklayan çoklu regresyon analizleri sonuçlarına göre, sadece annelerinin ve babalarının sevgiyi esirgeyerek kullandıkları psikolojik kontrolün (sırasıyla $\beta = -.211, p = .01$ ve $\beta = -.258, p = .00$), bireylerin öz-yeterlik algıları ile anlamlı olarak ilişkili olduğu bulunmuştur.

Erken yetişkinlik dönemindeki üniversite öğrencilerinin, özerk, ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik düzeylerini yordayan modellerin sonuçları Tablo 3 ve 4'te verilmiştir. Anne ve baba davranışları için analizler aynı şekilde tekrarlanmıştır. Öğrencinin kendi bildirimine dayanan özerk, ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik için üçer model sınanmıştır.

Model 1 öğrencinin cinsiyeti, annenin (babanın) eğitim düzeyi ve ailenin ekonomik düzeyini içermektedir. Model 2 bu yordayıcılara ek olarak, annenin (babanın) otoriter-itaat bekleme, sıcaklık/yakınlık, sevgiyi esirgeme ve suçluluk yaratma davranışlarını içermektedir. Model 3 ise öğrencinin öz-yeterlik algısı düzeyini içermektedir. Eşitliğe giren modellerin sırası, kuramsal çerçeveye uygun olarak sıralanmıştır. Ancak model içindeki değişkenlerin eşitliğe girilme sırası, istatistiksel olarak herhangi bir değişikliğe neden olmayacağından bir önem içermemektedir.

Anne davranışlarını içeren modellerin sonuçlarına göre, öğrencinin cinsiyeti ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik düzeyini anlamlı ve kuvvetli düzeyde yordamaktadır. Bireyin cinsiyeti, ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik ile negatif yönde ilişkilidir (etki büyüklüğü son model olan Model 3'e göre ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik için sırasıyla %15 ve %12). Annenin eğitim düzeyinin, öğrencinin özerk benliği ile pozitif yönde ilişkisi vardır (etki büyüklüğü son model olan Model 3'e göre % 13). Ailenin ekonomik düzeyinin ise her üç çeşit benlik gelişimi üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.

Anne davranışlarının bireyin üç farklı benlik tiplerini, çeşitli şekillerde yordadığı bulunmuştur. Anne davranışlarından, otoriter-itaat bekleme ebeveynlik dav-

Tablo 2. Değişkenlerin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Birbirleri Arasındaki Korelasyonlar

Değişkenler	Ortalama (S)	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. Öz-yeterlilik Algısı	67.90 (15.38)	.16**	.01	.24**	-.20**	-.18**	.22**	.20**	-.28**	-.29**	-.19**	-.16**
2. Özerk Benlik	50.67 (14.60)		-.57**	.04	-.08	.01	-.06	-.08	-.10†	-.06	-.09†	-.05
3. İlişkisel Benlik	64.65 (13.17)			.36**	.07	.02	.25**	.20**	-.08†	-.08	.10	.07
4. Özerk-İlişkisel Benlik	73.75 (13.39)				-.01	-.08	.24**	.23**	-.25**	-.29**	-.05	-.14*
5. Otoriter-İtaat Bekleme -Anne	40.28 (17.67)					.54**	-.45**	-.18**	.64**	.34**	.63**	.36**
6. Otoriter-İtaat Bekleme -Baba	44.22 (18.03)						-.19**	-.42**	.29**	.54**	.29**	.55**
7. Sıcaklık /Yakınlık - Anne	85.02 (15.88)							.41**	-.64**	-.35**	-.33**	-.18**
8. Sıcaklık /Yakınlık - Baba	74.29 (19.92)								-.28**	-.63**	-.16**	-.29**
9. Sevgiyi Esirgeme - Anne	21.97 (19.05)									.61**	.58**	.36**
10. Sevgiyi Esirgeme - Baba	25.21 (20.17)										.34**	.58**
11. Suçluluk Yaratma - Anne	46.21 (21.93)											.62**
12. Suçluluk Yaratma - Baba	44.18 (21.33)											

Not 1. Parantez içindeki değerler Standart Sapma değerleridir, Tüm ölçümlerin puanları 0-100 arasında değişmektedir.

Not 2. † $p < .10$; * $p < .05$; ** $p < .001$.

ranışlarının bireyin ilişkisel ve özerk-ilişkisel benliği ile pozitif yönde (etki büyüklüğü sırasıyla %15 ve %23); sıcaklık/yakınlık ebeveynlik davranışlarının bireyin özerk benliği ile negatif yönde ilişkisi (etki büyüklüğü %21) bulunurken ilişkisel benlik ile pozitif ilişkisi (etki büyüklüğü %31) bulunmaktadır. Annelerin sevgilerini esirgeyerek uyguladıkları psikolojik kontrolün bireylerin özerk-ilişkisel benliği ile negatif yönde ilişkisi (etki büyüklüğü %29) bulunurken suçluluk yaratarak uyguladıkları psikolojik kontrolün, bireylerin ilişkisel benlik düzeyini pozitif yönde yordadığını söyleyebiliriz (etki büyüklüğü %15). Öğrencilerin kendi bildirdikleri öz-yeterlik algılarının ise özerk ve özerk-ilişkisel benlik ile pozitif yönde ilişkisi bulunmaktadır (etki büyüklüğü son model olan Model 3'e göre özerk ve özerk-ilişkisel benlik için sırasıyla %15 ve %19).

Bu sonuçlar göstermektedir ki, bireylerin özerk benliği, annelerinin eğitim düzeyi, annelerinden gördükleri sıcak/yakın davranışları ve kendi öz-yeterlik algı düzeyleri yordamaktadır. İlişkisel benlik düzeyini ise erken yetişkin üniversite öğrencilerinin cinsiyetleri, annelerinin otoriter davranışları, annelerinden gördükleri sıcak/yakın davranışlar ve sevgiyi esirgeyerek kullandıkları psikolojik kontrol yordamaktadır. Sonuçlara göre, bireyin özerk-ilişkisel benlik düzeyi ise öğrencinin cinsiyeti, annelerinin otoriter davranışları, sevgiyi esirgeyerek kullandıkları psikolojik kontrol ve öğrencilerin öz-yeterlik algı düzeyleri tarafından yordanmaktadır. Sosyo-demografik bilgiler, annelik davranışları ve öz-yeterlik algısı olarak belirlenen bağımsız değişkenler kullanılarak yordanan üç benlik çeşidinden, bu bağımsız değişkenlerle en iyi açıklanan özerk-ilişkisel benlik olmuştur ($R^2 = .18$).

Bu üç benlik çeşidini yordamak için aynı analizler baba davranışları için tekrarlanmıştır. Baba davranışlarını içeren bu modellerin sonuçlarına göre, öğrencinin cinsiyeti ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik düzeyini anlamlı ve kuvvetli düzeyde yordamaktadır. Cinsiyetin, ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik ile negatif yönde ilişkisi vardır (etki büyüklüğü son model olan Model 3'e göre ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik için sırasıyla %15 ve %14). Babanın eğitim düzeyinin ise benlik çeşitleri ile olan ilişkisi istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Baba davranışları için, sıcaklık/yakınlık ebeveynlik davranışlarının ise bireyin özerk benlik düzeyi ile negatif yönde ilişkisi (etki büyüklüğü %19) bulunurken, ilişkisel benlik ile pozitif yönde ilişkisi (etki büyüklüğü %22) olduğu bulunmuştur. Babaların, sevgilerini esirgeyerek uyguladıkları psikolojik kontrol, bireylerin özerk-ilişkisel benlik düzeyi ile negatif yönde ilişkiliyken (etki büyüklüğü %22), suçluluk duygusu yaratan psikolojik kontrolün istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkisi bulunmamıştır. Anne davranışları modeline benzer şekilde, bireyin öz-yeterlik algısı düzeyi, özerk ve özerk-ilişkisel

benlik ile pozitif yönde ilişkilidir (etki büyüklüğü son model olan Model 3'e göre özerk ve özerk-ilişkisel benlik için sırasıyla %14 ve %19).

Özetle bu sonuçlar göstermektedir ki, bireylerin öz-yeterlik algı düzeyi ve babalarının gösterdiği sıcak/yakın davranışları özerk benlik düzeylerini anlamlı olarak yordamaktadır. İlişkisel benlik ise bireyin cinsiyeti ve babalarının sıcak/yakın davranışları tarafından yordamaktadır. Sosyo-demografik bilgiler, babalık davranışları ve öz-yeterlik algısı olarak belirlenen bağımsız değişkenler kullanılarak yordanan üç benlik çeşidinden, yine en iyi şekilde açıklanan özerk-ilişkisel benlik olmuştur ($R^2 = .16$). Buna göre, bireyin özerk-ilişkisel benlik düzeyi, bireylerin cinsiyeti, babalarının uyguladıkları sevgiyi esirgeyerek kullandıkları psikolojik kontrol ve kendi öz-yeterlik algı düzeyleri tarafından yordanmaktadır.

Anne ve baba davranışlarını karşılaştırdığımızda ise her iki ebeveynin de bireyin benlik düzeyleri ile suçluluk duygusu yaratma yöntemi ile uygulanan psikolojik kontrol ve otoriter davranışlar dışında, benzer şekilde ilişkili olduğunu görmekteyiz. Ancak, anne davranışlarının bireyin benlik düzeyi üzerindeki etki büyüklüğü, baba davranışlarına oranla daha büyüktür.

Anne ve baba davranışlarının, bireyin özerk-ilişkisel benlik düzeyi ile olan ilişkisi, bireyin öz-yeterlik algısı düzeyine göre farklılaşabilir. Bunu ampirik olarak belirlemek amacıyla yine regresyon analizi ile, yukarıda bahsedilen ilk üç modelden sonra, hem anne ve hem de baba davranışları ile bireyin öz-yeterlik algısını ölçen değişkenlerin etkileşimli etkileri hesaplanmıştır.

Sonuçlara göre, anne davranışları için (otoriter, sıcak/yakın, sevgiyi esirgeme ve suçluluk yaratma) herhangi bir etkileşimli etki bulunamamıştır. Yani, bireyin özerk-ilişkisel benlik düzeyi ile anne davranışları, bireyin öz-yeterlik algısı düzeyine bakılmaksızın, direkt olarak ilişkilidir. Aynı analizler baba davranışları için tekrarlandığında sonuçlar göstermektedir ki, babalarından daha sıcaklık ve yakınlık gören bireyler, öz-yeterlik alguları düşük olsa bile, yüksek düzeyde özerk-ilişkisel benlik geliştirebilmektedirler ($\beta = -.09$, $p = .05$). Şekil 1, babalarından gördükleri sıcak/yakın davranışların, bireyin özerk-ilişkisel benliği üzerindeki koruyucu etkisinin işleyişini göstermektedir. Öz-yeterlik algısı düşük olan birey, genel olarak düşük düzeyde özerk-ilişkisel benlik göstermektedir. Fakat, öz-yeterlik algısı yüksek ve düşük olan bireyler arasındaki fark, babalarından gördükleri sıcak ve yakın davranışların düzeyinin yüksek olması durumunda azalmaktadır. Yani, babaların göstermiş olduğu sıcak ve yakın davranışlar, düşük öz-yeterlik algısı olan bireyler için, öz-yeterlik algısı yüksek olan bireylere göre daha etkin bir koruyucu faktördür.

Tablo 3. Özerk, İlişkisel ve Özerk-İlişkisel Benlik Yordayıcıları – Anne Davranışları Modeli

	Özerk Benlik			İlişkisel Benlik			Özerk-İlişkisel Benlik		
	Model 1	Model 2	Model 3	Model 1	Model 2	Model 3	Model 1	Model 2	Model 3
Sabit	48.97	70.32	60.09	68.86	39.20	41.01	72.44	61.09	49.19
Cinsiyet (Erkek)	-24	-55	-41	-5.19***	-3.96**	-3.98**	-4.85**	-3.55*	-3.39*
Annenin eğitim düzeyi	4.09*	3.99*	3.89*	-1.19	-1.14	-1.15	-1.17**	-1.13	-1.12
Ailenin ekonomik durumu	.14	.14	.13	-1.71	-1.41	-1.39	2.19	2.48†	2.35
Otoriter-İtaat Bekleme Ebeveyn Davranışları	-2.31	-2.27	-1.81	-0.07	-0.05	-0.05	.08	.09	.09
Sıcaklık/Yakınlık Ebeveyn Davranışları	-0.06	-0.06	-0.04	2.93	1.89	1.05	2.49	.85	1.38
Sevgiyi Esingeme (Psikolojik Kontrol) Ebeveyn Davranışları	-0.01	-0.01	-0.01	.08	.05	.05	.07	.02	.04
Suçluluk Yaratma (Psikolojik Kontrol) Ebeveyn Davranışları	-0.02	-0.02	-0.02	.11*	.11*	.11*	.17**	.17**	.17**
Genç Yetişkinin Öz-yeterlilik Algısı	-0.19**	-0.19**	-0.19**	.15	.15	.15	.23	.23	.23
	-0.20	-0.20	-0.21	.25***	.26***	.26***	.11†	.11†	.09†
	-0.15*	-0.15*	-0.13†	.30	.30	.31	.13	.13	.11
	-0.19	-0.19	-0.16	-0.03	-0.03	-0.04	-2.23***	-2.23***	-2.20***
	-0.03	-0.03	-0.02	-0.04	-0.04	-0.05	-0.33	-0.33	-0.29
	-0.04	-0.04	-0.03	.09*	.09*	.09*	.03	.03	.03
	.14*	.14*	.14*	.15	.15	.15	.04	.04	.05
R^2	.02	.05	.07	.04	.14	.14	.05	.15	.18

Not 1. Regresyon katsayıları ve ikinci sırada standardize edilmiş regresyon katsayıları; $n = 324$.

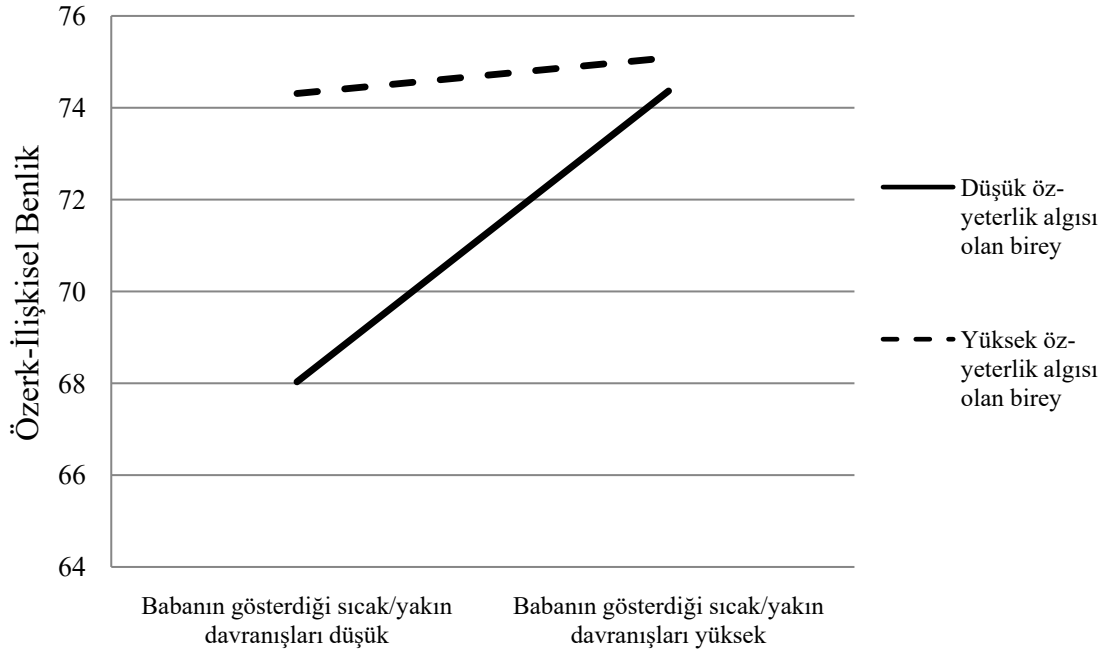
Not 2. † $p < .10$; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

Tablo 4. Özerk, İlişkisel ve Özerk-İlişkisel Benlik Yordayıcıları – Baba Davranışları Modeli

	Özerk Benlik			İlişkisel Benlik			Özerk-İlişkisel Benlik		
	Model 1	Model 2	Model 3	Model 1	Model 2	Model 3	Model 1	Model 2	Model 3
Sabit	50.08	62.51	52.21	68.75	53.26	54.57	73.41	71.66	59.44
Cinsiyet (Erkek)	-.21	-.39	-.30	-.5.29***	-.4.24**	-.4.25**	-.5.29**	-.3.89*	-.3.79*
Babamın eğitim düzeyi	.04	.03	.03	-.02	-.01	-.01	.03	.02	.02
Ailenin ekonomik durumu	-.79	-.07	.32	2.19	.81	.77	3.22	1.99	2.47
Otoriter-İtaat Bekleme Ebeveyn Davranışları	-.02	-.00	.01	.06	.02	.02	.09	.05	.06†
Staklık/Yakınlık Ebeveyn Davranışları	.03	.03	.04	.07	.07	.07	.01	.01	.12
Sevgiyi Esingeme (Psikolojik Kontrol) Ebeveyn Davranışları	-.13*	-.13*	-.10	-.02	-.02	-.02	-.18***	-.18***	-.15**
Suçluluk Yaratma (Psikolojik Kontrol) Ebeveyn Davranışları	-.18	-.18	-.14	-.02	-.02	-.03	-.27	-.27	-.22
Genç Yetişkinin Öz-yeterlilik Algısı	-.01	-.02	-.02	.08†	.08†	.08†	-.01	-.01	-.02
R^2	.00	.03	.05	.04	.04	.09	.05	.13	.16

Not 1. Regresyon katsayıları ve ikinci sırada standardize edilmiş regresyon katsayıları; $n = 317$.

Not 2. † $p < .10$; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

Şekil 1. Özyeterlik Algısı Düşük ve Yüksek Olan Bireylerde Babanın Yakın ve Sıcak Davranışları ile Özerk-İlişkisel Benlik Arasındaki İlişki

Tartışma

Bu çalışmada, erken yetişkinlik dönemindeki üniversite öğrencilerinin özerk, ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik düzeylerinin, anne-baba davranışları ve bireyin öz-yeterlik algısı ile olan ilişkisi incelenmiştir. Türkiye gibi toplulukçu kültürlerde modern hayatın gelişmesiyle birlikte var olan ilişkisel benlikten kopuş ve özerk benliğin gelişmeye başlaması bu çalışmanın temel çıkış noktasını oluşturmaktadır. Çünkü görülmektedir ki özerk-ilişkisel benlik kişilerin özerk benlikle birlikte bireyleşmelerine ve ilişkisel benlikle aileleriyle ve içinde buldukları toplumla bağlarının devam etmesini sağlamaktadır (Kağıtçıbaşı, 2010).

Bireyin özerk benlik düzeyi ile ilgili bulunan sonuçlara göre, anneleri daha fazla eğitim almış olan üniversite öğrencilerinin daha özerk olduklarını, yani gerçekleştirmek istediklerini kendi iradeleriyle seçtiklerini ve kendileri ilgili konularda bağımsız kararlarını vermede daha yetkin olduklarını söyleyebiliriz. Bu da, annelerin özellikle çocukluk döneminden itibaren, bireylerin sosyal, duygusal ve benlik gelişimleri üzerinde etkili olduğu gerçeğiyle örtüşmektedir. Annenin eğiti-

mi bireyin özerkliğini farklı şekillerde etkileyebilir: (i) ebeveynlik amaçlarını etkilediği için, daha yüksek eğitim seviyesine sahip olan anneler, daha az kısıtlayıcı ve cezalandırıcı olacaklarından çocukları da daha bağımsız karar verebilen bireyler olacaklardır (Bradley ve ark., 1993), (ii) daha yüksek eğitim seviyesine sahip anneler, çocuklarına iyi bir rol model oluşturacaklardır (Bandura, 1982; Kağıtçıbaşı, 2010). Yaptığımız bu çalışmanın sonuçlarına göre ebeveynlerinden daha fazla sıcak ve yakın davranışlar gören bireylerin ise daha az özerk benlik geliştirme eğiliminde oldukları bulunmuştur. Özellikle toplulukçu kültürlerde sıcak ve yakın ebeveyn davranışları, bireyin sosyal ve benlik gelişimiyle yakından ilgilidir (Kağıtçıbaşı, 2005). Daha fazla yakınlık gören bireylerin, bireyselleşmeleri de daha zor olabileceğinden, dışa bağımlılıkları daha yüksek olabilir. Aynı şekilde, öz-yeterlik algısı yüksek olan bireylerin, yani yapabilecekleri ve başarabilecekleri hakkında kendi ile ilgili daha olumlu yargılara sahip olanlar üniversite öğrencilerinin, özerk benlik geliştirdikleri bulunmuştur. Bu da, kendi performansı ve kapasitesi hakkında olumlu yargıya sahip olmanın, bağımsız kararlar verebilme becerisiyle ilişkisini açıklamaktadır (Bandura, 1982).

İlişkisel benlik ise kişilerarası mesafeyi tanımlamaktadır ve bireyin duygusal anlamda başkalarıyla yakın ilişkiler içinde olması demektir. Özellikle, ülkemiz gibi toplulukçu kültürlerde oldukça sık rastlanan ve temel insan ihtiyaçlarından biri olan ilişkisellik, (Kağıtçıbaşı, 1996b) birliktelik (Bowen, 1966) ve bağlanma (Bowlby, 1969) olarak da bilinmektedir. Bu çalışmanın sonuçları, erkek yetişkinlerin ilişki benlik düzeyinin, kadın yetişkinlere kıyasla, daha düşük olduğunu göstermiştir. Bu bulgu, çocukluktan itibaren özellikle ülkemiz gibi cinsiyet ayrımlarının kuvvetli olduğu toplumlarda, bireylere yapılan sosyal ve davranışsal yatırımların ve ebeveynlerin bireylerden bekledikleri davranışların, cinsiyetler arasında farklılaştığını ve bu nedenle benlik gelişimlerinin de farklı şekillendiği şeklinde yorumlanabilir (Radke-Yarrow, Richters ve Wilson, 1988). Kağıtçıbaşı'nın Çocuğun Değeri Araştırması sonuçlarına göre, Türkiye'de 1970'li yıllardan bu yana erkek çocuk tercihinin önemi azalmış olsa da, bu değişim daha çok kentsel aileler için geçerli olmuştur. Erkek çocuklara, ailenin soyadını taşıması nedeniyle daha fazla sosyal değer önemi verildiği ve erkek çocuklardan ileriki yıllarda daha fazla maddi destek beklendiği bulunmuştur (Kağıtçıbaşı, 2007). Kız çocuklarının ise, özelliklere annelerine ev işlerinde yardım ve duygusal destek sağlaması beklenmektedir. Bu nedenle, özellikle kız çocuklarının aileye bağlı olmaları ve birlikte hareket etmeleri, yani daha fazla ilişki benlik düzeylerinin olması, bu çalışmanın sonuçlarıyla tutarlı olacak şekilde, beklenmektedir (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2005).

Anne ve babaların sıcak ve yakın davranışları ile bireylerin daha yüksek seviyede ilişki benlik sahibi olmaları arasındaki ilişki, ilişki benliğin tanımı olan kişilerarası yakınlık, bağlılık ve birliktelik kavramları ile açıklanabilmektedir. Aileye bağlılığın ve sosyalleşme hedefi olarak bağlılık değerlerinin yüksek olduğu ailelerde, ebeveynler de daha sıcak ve yakın davranışlar sergileyeceklerdir (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2005; Kağıtçıbaşı, 1996a). Bu davranış ve sosyalleştirme amaçlarıyla yetiştirilen bireylerde, ilişki benlik seviyesi kaçınılmaz olarak yüksek olacaktır. Bunun yanı sıra, anneleri yüksek oranda suçluluk duygusu yaratma yöntemiyle psikolojik kontrol ve otoriter davranışlar gösteren bireylerin de, ilişki benlik geliştirmeye daha eğilimli oldukları bulunmuştur. Otoriter ebeveynlik ve ilişki benlik arasındaki bağlantı Kağıtçıbaşı'nın aile modeli kuramında açıklandığı üzere daha nettir. İlişkisel mesafenin yakın olmasını tercih eden ebeveynler, çocuklarına daha çok otoriter tutum göstereceklerdir ki, bu ilişkiselliği koruyabilsinler (Kağıtçıbaşı, 2007). Suçluluk duygusu yaratma yöntemiyle uygulanan psikolojik kontrolün ilişki benlik ile olan bağlantısı ise, tam olarak net değildir. Literatürde, çocuğu bu şekilde suçlu hissettirerek uygulanan

ebeveyn davranışlarının, çocuğun daha ahlaklı ve iyi yetişmesini sağlayan ailelerin iyi niyetli davranışları olarak tanımlayan (Grolnick, 2003) ve bu suçluluk duygusunun kişilerarası ilişkiyi kuvvetlendirdiğini öngören çalışmalar vardır (Baumeister, Stillwell ve Heatherton, 1994; Rusbult, Johnson ve Morrow, 1986). Bunun aksine, bu davranışların çocuğu daha bağımlı ve çaresiz hissettirdiği ve çocuğun daha çok başkalarının ihtiyaçlarına odaklanmasını sağladığını (Barber ve Harmon, 2002) ve suçluluk duygusunun endişe ve korkuyu arttırdığı için kişilerarası bağ ile olumsuz yönde ilişkilendirildiği belirten çalışmalar da bulunmaktadır (Jones ve Kugler, 1993). Yukarıda bahsedilen araştırma sonuçlarından daha çok ilişki ve bağ kurma üzerine çıkarım yapılabilmektedir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre ise, sadece annelerin hissettirdiği suçluluk duygusunun bireyin ilişki benliği ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu konunun daha çeşitli örneklem ve yaş gruplarıyla, Kağıtçıbaşı'nın modelindeki ilişki benlik tanımı ile uygun olacak şekilde, ebeveyn psikolojik kontrol davranışları ile olan ilişkisini araştıran çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Kağıtçıbaşı'nın (1996a) önerdiği kuramda, özerklik veya bağımlılığın tanımlandığı kişilerarası mesafe ve ilişkisellik ve ayrışmanın tanımlandığı eylemlilik (agency) boyutları olmak üzere iki farklı boyut bulunmaktadır. Kağıtçıbaşı (1996a) her iki benlik gelişimi boyutunun da bireylerde aynı anda var olmasının mümkün olduğunu, hatta özerk-ilişkisel benliğin, sağlıklı bireylerde gerekli olduğunu öne sürmüştür. Özellikle, sosyo-ekonomik bağlamın değişmesiyle değişen aile yapısında, birey hem özerk hem de ilişki benlik geliştirebilmektedir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre de, öz-yeterlik algısı daha yüksek olan bireylerin, özerk-ilişkisel benlik gelişimi gösterme eğilimlerinin daha yüksektir.

Ebeveynlik davranışları açısından bakıldığında ise otoriter annelere sahip olan bireylerin, daha yüksek düzeyde özerk-ilişkisel benlik geliştirdiğini görmekteyiz. Alanyazındaki çalışmalar da, ebeveynlerinden daha fazla otoriter ve itaat bekleyen tutum gören bireylerin, daha düşük özerk benlik düzeyine sahip olduğu vurgulanmaktadır (Bean ve ark., 2003; Kağıtçıbaşı, 1996a). Ancak, bu yaş gurubunda otoriter ebeveynlik ile özerk-ilişkisel benlik arasındaki ilişkiyi tanımlayan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Otoriter ebeveynlik, toplulukçu kültürlerde yaygın olduğundan ve bireyler de bu otoriterliği ebeveynlik reddi olarak algılamadığından (Akcinar ve Baydar, 2014; Kağıtçıbaşı, 1996a; Rohner ve ark., 2005), ebeveynlerinin bu davranışları alaka ve hayatlarına dahil olma anlamına gelebilir. Bu nedenle, otoriter ebeveynliğin sanıldığı aksine, özerk-ilişkisel benlik gelişimine olumlu katkısı olabilmektedir. Bu konuyla ilgili daha fazla ampirik bilgiye ve çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu çalışmada anne ve babaları, sevgilerini esirgeme yoluyla daha fazla psikolojik kontrol uygulayan bireylerin özerk-ilişkisel benlik düzeyinin de daha düşük olduğu görülmüştür. Anne ve babaların olumsuz etkileri benzer yönde olsa da, annelerin bireyin özerk-ilişkisel benlik gelişimindeki olumsuz etkisi daha fazladır. Bu da yine, toplumumuzda, annelerin çocuklarıyla (bireylerle) daha fazla vakit geçirmesinin sonucu olabilir. Bulunan bu olumsuz ilişki de, alanyazındaki birçok çalışma ile tutarlıdır (ör., Harma, 2008; Kağıtçıbaşı, 1996b). Bilindiği gibi, Türkiye gibi toplulukçu kültürlerde, sevgiyi esirgeme, bireyler tarafından daha olumsuz ve tehdit edici olarak algılanmaktadır (Doğruyol, 2008; Harma, 2008; Kağıtçıbaşı, 2005). Ebeveynleri uzak, ilgisiz ve isteksiz olan ya da böyle bir tehdit algılayan çocuklar da, düşük özerk-ilişkisel benlik düzeyine sahip olmaktadır. Ayrıca, yapılan etkileşimli etki analizleri sonuçları da, sıcaklık ve yakınlığın, bireylerin özerk-ilişkisel benlik düzeyi üzerinde koruyucu bir etkisi olduğunu göstermiştir. Bu da, alanyazını destekler biçimde, sıcaklık ve yakınlık kavramlarının, toplumumuzda önemli bir yeri olduğunu göstermiştir (Akcinar ve Baydar, 2014; Chen, Liu ve Li, 2000; Kağıtçıbaşı, 1996a). Bu sonuca göre, öz-yeterlik algısı düşük olan bireylerde, babalarının göstermiş olduğu sıcak ve yakın davranışların, cinsiyet farkı olmaksızın, bireylerin sağlıklı özerk-ilişkisel benlik geliştirmelerine olumlu ve koruyucu etkisi bulunmuştur.

Ebeveyn davranışları ve bireyin gelişimi ile ilgili, erken çocukluk ve ergenlik döneminde birçok çalışma olmasına rağmen, erken yetişkinlik dönemindeki çalışmalar kısıtlı kalmaktadır. Bu çalışmanın önemi ve literatüre en önemli katkısı da, aile davranışlarının hem anne hem baba davranışlarına odaklanarak erken yetişkinlik döneminde bireylerin benlik ve öz-yeterlik algısı gelişimleri ile ilişkisini açıklamasıdır. Bu noktada, odaklandığı örneklemin yaş ve bireysel özellikleri dolayısıyla literatürdeki diğer çalışmalardan farklılaşmaktadır. Bireylerin benlik gelişimleri ile ilişkili olan cinsiyet ve öz-yeterlik gibi bazı kişisel faktörlerin yanı sıra, erken yetişkinlik döneminde bile anne ve babaların davranışlarının da oldukça etkili olduğu bulunmuştur. Aile etkisinin önceki gelişimsel dönemlere kıyasla azaldığı, yerini arkadaş ve diğer yetişkinlerin etkilerine bıraktığı bu dönemde, ebeveynlerin hala etkili olduğunun bulunması, hem kültürümüzde ailenin önemi açısından hem de ebeveynlerin davranışlarını değiştirebilmelerini sağlayacak eğitim programlarının yaygınlaştırılması açısından önem arz etmektedir. Benlik gelişiminin ve öz-yeterlik algısının, bireylerin sosyal, davranışsal ve akademik gelişimlerinde etkili olduğunu düşünürsek, bu gelişimde etkisi olan faktörlerin incelenmesi de önemlidir. Bu faktörlerin anlaşılması yoluyla da benlik gelişiminin ve bireysel gelişimlerin etkin olarak desteklenmesi de mümkün olacaktır.

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. İlk olarak çalışmada, araştırma deseni nedeniyle, sebep sonuç ilişkisinden söz etmek mümkün değildir. Elde edilen bulgular, değişkenler arasındaki bağıntıları açıklamıştır. İkinci olarak, çalışmanın örneklemini sadece belirli özelliklerdeki üniversite öğrencileridir ve kısıtlı sayıdadır. Bu nedenle herhangi bir genelleme yapılrken bu özellikler dikkate alınmalı, temsili bir örneklem ile çalışma tekrarlanmalıdır. Son olarak, çalışma verileri, üniversite öğrencilerinin kendi raporlaması yoluyla elde edilmiştir. Bu nedenle, yanlış bir raporlama elde edilmiş olabilir. Anne ve babaların raporlamasına da dayanan ebeveyn davranışları verisi ya da yine ebeveyn raporlamasına da dayanan erken yetişkin gelişim özellikleri verileri de eklenerek, daha önyargısız bir veri elde edilebilir.

Kaynaklar

- Akcinar, B. ve Baydar, N. (2014). Parental control is not unconditionally detrimental for externalizing behaviors in early childhood. *International Journal of Behavioral Development*, 38, 2, 118 – 127.
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development*, 67, 3296-3319.
- Barber, B. K. ve Harmon, E. L. (2002). Violating the self: Parental psychological control of children and adolescents. B. K. Barber (Der.), *Intrusive Parenting: How Psychological Control Affects Children and Adolescents* içinde (s. 15). Washington, DC : American Psychological Association Press.
- Barber, B. K., Olsen, J. E. ve Shagle, S. C. (1994). Associations between parental psychological and behavioral control and youth internalized and externalized behaviors. *Child Development*, 65, 1120-1136.
- Barber, B. K. ve Xia, M. (2013). The centrality of control to parenting and its effects. Morris, Amanda Sheffield ve Harrist, Amanda W. (Der.). *Authoritative parenting: Synthesizing nurturance and discipline for optimal child development* içinde (s. 61-87). Washington, DC, US: American Psychological Association.
- Baumeister, R. F. (Der.) (1999). *The self in social psychology*. Philadelphia, PA: Psychology Press.
- Baumeister, R. F., Stillwell, A. M. ve Heatherton, T. F. (1994). Guilt: an interpersonal approach. *Psychological bulletin*, 115, 243-267.
- Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. *American Psychologist*, 37, 122.
- Bean, R. A., Bush, K. R., McKenry, P. C. ve Wilson, S. M. (2003). The impact of parental support, behavioral control, and psychological control on the academic achievement and self-esteem of African American and European American adolescents. *Journal of Adolescent Research*, 18, 523-541.
- Bowen, M. (1966). The use of family theory in clinical practice. *Comprehensive Psychiatry*, 7, 345-374.
- Bouffard-Bouchard, T., Parent, S. ve Larivee, S. (1991). Influence of self-efficacy on self-regulation and performance among junior and senior high-school age students. *International Journal of Behavioral Development*, 14, 153-164.
- Bowlby, J., (1969). *Attachment and loss: Cilt I. Attachment*. New York: Basic Books.
- Bradley, R. H., Whiteside, L., Caldwell, B., Casey, P. H., Kelleher, K., Pope, S. ve ark. (1993). Maternal IQ, the home environment and child IQ in lowbirthweight, premature children. *International Journal of Behavioural Development*, 16, 61–74.
- Bradley, R. H., Corwyn, R. F., Burchinal, P., McAdoo, H. P. ve Garcia-Coll, C. (2001). The home environments of children in the United States Part II: Relations with behavioral development through age thirteen. *Child Development*, 72, 1868-1886.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Brooks-Gunn, J. ve Duncan, G.J. (1997). The effects of poverty on children. *Futures of Children*, 7, 55-71.
- Budak, S. (2000). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Chen, X.; Liu, M. ve Li, D. (2000). Parental warmth, control, and indulgence and their relations to adjustment in Chinese children: A longitudinal study. *Journal of Family Psychology*, 14, 401-419.
- Cox, M. J. ve Paley, B. (1997). Families as systems. *Annual Review of Psychology*, 48, 243-267.
- Deater-Deckard K. ve Dodge, K. A. (1997). Externalizing behavior problems and discipline revisited: nonlinear effects of culture, context, and gender. *Psychological Inquiry*, 8, 161-175.
- Doğruyol, B. (2008). *The Impact of Parental Control and Support on The Development of Chronic Self-Regulatory Focus*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Georgas, J., Berry, J. W., van de Vijver, F. J., Kağıtçıbaşı, Ç. ve Poortinga, Y. H. (2006). *Families across cultures: A 30-nation psychological study*. Cambridge University Press.
- Grolnick, W.S. (2003). *The psychology of parental control: How well-meant parenting backfires*. Hillsdale, NJ: Lawrence E. Erlbaum Associates.
- Harma, M. (2008). *The Impact of Parental Control and Marital Conflict on Adolescents' Self-Regulation and Adjustment*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Jones, W. H. ve Kugler, K. (1993). Interpersonal correlates of the guilt inventory. *Journal of Personality Assessment*, 61, 246-258.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996a). *Family and human development across cultures: A view from the other side*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996b). Özerk-ilişkisel benlik: Yeni bir sentez. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11, 36-43.
- Kağıtçıbaşı, C. (2005). Autonomy and relatedness in cultural context implications for self and family. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 36(4), 403-422.
- Kağıtçıbaşı, C. (2007). *Family, self, and human development across cultures: Theory and applications* (2nd ed.). Lawrence Erlbaum.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, aile ve insan gelişimi: Kültürel psikoloji*. Koç Üniversitesi Yayınları.

- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Ataca, B. (2005). Value of children and family change: A three decade portrait from Turkey. *Applied Psychology: International Review*, 54, 317-337.
- Kesebir, S., Kavzoğlu, S. Ö. ve Üstündağ, M. F. (2011). Bağlanma ve psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3, 321-342.
- Kındap, Y., Sayıl, M. ve Kumru, A. (2008). Anneden algılanan kontrolün niteliği ile ergenin psikososyal uyumu ve arkadaşlıkları arasındaki ilişkiler: Benlik değerinin aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23, 92-107.
- Kowal, J. ve Fortier, M. (1999). Motivational determinants of flow: Contributions from self-determination theory. *Journal of Social Psychology*, 139, 355-369.
- Kurt, D., Sayıl, M. ve Tepe, Y. K. (2013). Ana babanın psikolojik kontrolü ile gencin yalnızlığı arasındaki ilişkide kişilerarası güven inancı ve bağlanmanın Rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 28, 105-116.
- Kwak, K. (2003). Adolescents and their parents: A review of intergenerational family relations for immigrant and non-immigrant families. *Human Development*, 46, 115-136.
- Lamborn, S. D., Mounts, N. S., Steinberg, L. ve Dornbusch, S. M. (1991). Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child Development*, 62, 1049-1065.
- Leondari, A. ve Kiosseoglou, G. (2002). Parental, psychological control and attachment in late adolescents and young adults. *Psychological Reports*, 90, 1015-1030.
- Meeus, W. I. M., Oosterwegel, A. ve Vollebergh, W. (2002). Parental and peer attachment and identity development in adolescence. *Journal of Adolescence*, 25, 93-106.
- Morsünbül, Ü. (2012). Özerklik ve Ruh Sağlığına Etkisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4, 260-278.
- Neff, K. D. ve McGehee, P. (2010). Self-compassion and psychological resilience among adolescents and young adults. *Self and Identity*, 9, 225-240.
- Niemiec, C. P. ve Ryan, R. M. (2009). Autonomy, competence, and relatedness in the classroom Applying self-determination theory to educational practice. *Theory and Research in Education*, 7, 133-144.
- Olsen, S. F., Yang, C., Hart, C. H., Robinson, C. C., Wu, P., Nelson, D. A., Nelson, L. J., Jin, S., ve Wo, J. (2002). Maternal psychological control and preschool children's behavioral outcomes in China, Russia, and the United States. B. K. Barber (Der.), *Intrusive parenting: How psychological control affects children and adolescents*, içinde (s. 235-262). Washington, DC : American Psychological Association Press.
- Radke-Yarrow, M., Richters, J. ve Wilson, W. E. (1988). Child development in a network of relationships. R. Hinde ve J. Stevenson-Hinde (Der.), *Relationships within families* içinde (s. 48-67). Oxford, England: Clarendon.
- Ryan, R. M. ve Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55, 68.
- Ryan, R. M., Deci, E. L. ve Grolnick, W. S. (1995). Autonomy, relatedness, and the self: Their relation to development and psychopathology. *Ariel*, 128, 155.
- Rohner, R. P. (1986). *The Warmth Dimension: Foundations of Parental Acceptance-Rejection Theory*. Beverly Hills: Sage Publications.
- Rohner, R. P., Khaleque, A. ve Cournoyer, D. E. (2005). Parental acceptance rejection theory, methods, evidence, and implications. *Ethos*, 33, 299-334.
- Sherer, M. ve Adams, C. H. (1983). Construct validation of the self-efficacy scale. *Psychological Reports*, 53, 899-902.
- Tepe, Y. K. ve Sayıl, M. (2012). Ebeveyn kontrolü ve ergenin sosyal işlevselliği arasındaki bağlantıda ilişkisel saldırganlığın aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 27, 133-137.
- Turner, E. A., Chandler, M. ve Heffer, R. W. (2009). The influence of parenting styles, achievement motivation, and self-efficacy on academic performance in college students. *Journal of College Student Development*, 50, 337-346.
- Van Petegem, S., Beyers, W., Vansteenkiste, M. ve Soenens, B. (2012). On the association between adolescent autonomy and psychosocial functioning: examining decisional independence from a self-determination theory perspective. *Developmental Psychology*, 48, 76.
- Vannoy, D. (1991). Social differentiation, contemporary marriage, and human development. *Journal of Family Issues*, 12, 251-267.
- Vansteenkiste, M., Zhou, M., Lens, W. ve Soenens, B. (2005). Experiences of autonomy and control among Chinese learners: Vitalizing or immobilizing? *Journal of Educational Psychology*, 97, 468.
- Varan, A. (2005). Relation between perceived parental acceptance and intimate partner acceptance in Turkey: Does history repeat itself? *Ethos*, 33, 414-426.
- Yaban, E. H., Sayıl, M. ve Tepe, Y. K. (2014). Are discrepancies in perceptions of psychological control related to maladjustment? A study of adolescents and their parents in Turkey. *International Journal of Behavioral Development*, 38, 550-562

- Yıldırım, F. ve İlhan, İ. Ö. (2010). Genel öz yeterlilik ölçeği türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21, 301-308.
- Yılmaz, A. (2000). Anne-baba tutum ölçeğinin güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 7, 160-172.
- Zimmerman, B. J. (2000). Self-efficacy: An essential motive to learn. *Contemporary Educational Psychology*, 25, 82-91.